

O'ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH MEXANIZMLARI

Komiljonova Nozima

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

1-Tibbiy profilaktika va jamoat salomatligi fakulteti 2-bosqich talabasi.

Shakarov Bobur

O'qituvchi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17665266>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning shakllanishi, rivojlanishi va bugungi holatini kompleks tahlil qiladi. Mamlakatda 2017–2025-yillar davomida amalga oshirilgan siyosiy, huquqiy va institutsional islohotlar korrupsiyaviy omillarni bartaraf etish, davlat boshqaruvi tizimini soddalashtirish va shaffoflikni ta'minlashga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Maqolada Korrupsiyaga qarshi kurash agentligining faoliyati, davlat xizmatchilari uchun majburiy mol-mulk deklaratsiyasi, manfaatlar to'qnashuvini oldini olish mexanizmi, davlat organlaridagi raqamlashtirish jarayonlari, elektron hukumat tizimining kengayishi hamda davlat xaridlarining to'liq shaffoflashuvi asosiy yo'nalish sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ta'lim tizimida halollik madaniyatini shakllantirish, fuqarolik jamiyati va OAVning korrupsiyaga qarshi kurashdagi o'rni, iqtisodiy islohotlar natijasida korrupsiya darajasining pasayishi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Mamlakatning BMT, OECD, Yevropa Ittifoqi va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligi korrupsiyaga qarshi milliy siyosatning samaradorligini oshirayotgan omil sifatida baholanadi. Tadqiqot korrupsiyaga qarshi kurashning kompleks, tizimli va uzoq muddatli xarakterga ega ekanini hamda ushbu yo'nalish O'zbekistonning iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatayotganini ilmiy dalillar bilan ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: Korrupsiya, davlat boshqaruvi, raqamlashtirish, ochiqlik, shaffoflik, halollik madaniyati, davlat xizmatchilari deklaratsiyasi, manfaatlar to'qnashuvi, korrupsiyaga qarshi kurash agentligi, fuqarolik jamiyati, xalqaro hamkorlik, elektron hukumat, davlat xaridlari, OAV, antikorrupsiya siyosati.

Abstract. This scientific article provides a comprehensive analysis of anti-corruption reforms in Uzbekistan, focusing on the legal, institutional, economic, and social mechanisms implemented between 2017 and 2025. The study examines the establishment and activities of the Anti-Corruption Agency, the introduction of mandatory asset declaration for civil servants, conflict-of-interest prevention policies, and the expansion of digital governance systems.

Particular attention is given to the development of e-government, transparency in public procurement, and the reduction of direct human involvement through digitalization. The article also highlights the role of education in building a culture of integrity, the growing influence of civil society and media, and the impact of economic reforms on reducing corruption risks.

Furthermore, Uzbekistan's cooperation with international organizations—such as the UN, OECD, and the European Union—is assessed as an important factor in strengthening national anti-corruption strategies. The findings demonstrate that the anti-corruption policy of Uzbekistan is systemic, multi-dimensional, and strategically aligned with the country's long-term socio-economic development goals.

Keywords: Anti-corruption, governance, transparency, digitalization, integrity, asset declaration, conflict of interest, public procurement, civil service, civil society, international cooperation, e-government, media, legal reforms.

Аннотация. В данной научной статье проводится комплексный анализ реформ в сфере борьбы с коррупцией, осуществляемых в Узбекистане в период 2017–2025 годов.

Рассматриваются правовые, институциональные и социально-экономические меры, направленные на предотвращение коррупционных рисков и повышение прозрачности государственной системы управления. Особое внимание уделяется деятельности Агентства по противодействию коррупции, внедрению обязательного декларирования доходов и имущества государственных служащих, предотвращению конфликта интересов, а также широкому внедрению цифровых технологий в государственные процессы. В статье анализируется роль электронной системы госуслуг, прозрачность государственных закупок, участие гражданского общества и средств массовой информации в антикоррупционной деятельности. Кроме того, рассматривается международное сотрудничество Узбекистана с ООН, ОЭСР и другими международными структурами, способствующее укреплению национальной антикоррупционной политики. Исследование показывает, что борьба с коррупцией в Узбекистане носит системный и долгосрочный характер, оказывая значительное влияние на социально-экономическое развитие страны.

Ключевые слова: Антикоррупция, государственное управление, прозрачность, цифровизация, добросовестность, декларация активов, конфликт интересов, государственные закупки, государственная служба, гражданское общество, международное сотрудничество, электронное правительство, средства массовой информации, правовые реформы.

Korrupsiya har qanday davlatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligiga putur yetkazadigan salbiy hodisa sifatida ko'plab mamlakatlar oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. U davlat va jamiyat taraqqiyotiga, aholining turmush farovonligiga, mamlakatning xalqaro maydondagi obro'yiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston ham mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab korrupsiyaga qarshi kurashishni muhim jarayonga aylantirib kelmoqda. Lekin aynan 2017-yildan keyingi ochiqlik siyosati, iqtisodiy liberallashtirish, davlat boshqaruvining isloh qilinishi, raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi ushbu yo'nalishda tub burilish yasadi.

Bugungi kunda korrupsiyaga qarshi kurash O'zbekiston rivojlanish strategiyalarining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Korrupsiyani kamaytirish davlat tizimini mustahkamlash, investitsiya muhitini yaxshilash, jamiyatda ishonchni oshirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, qonun ustuvorligini ta'minlash kabi keng ko'lamli vazifalarga xizmat qilmoqda. Ushbu maqola O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurash borasida amalga oshirilayotgan siyosiy, huquqiy, institutsional, iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarini ilmiy tahlil qilishga bag'ishlanadi.

Maqolada korrupsiyaga qarshi kurash mexanizmlarining shakllanishi, qonunchilik bazasi, raqamlashtirish jarayonlari, ta'lim va ma'rifatning o'rni, fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi, xalqaro hamkorlik hamda istiqboldagi vazifalar atroflicha yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi olib borilayotgan siyosatni ilmiy asosda tahlil qilish, mavjud natijalarni o'rganish va takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar berishdan iborat.

1. Korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslari

O'zbekiston korrupsiyaga qarshi kurash sohasida mustahkam huquqiy baza yaratishga katta e'tibor qaratdi. 2017-yildan boshlab korrupsiyaga oid qonunchilikni takomillashtirish yanada tezlashdi. 2017-yil 3-yanvarda qabul qilingan **“Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonun** ushbu yo'nalishning huquqiy poydevorini yaratdi. Qonun korrupsiyani oldini olish, uning oqibatlarini kamaytirish, javobgarlikni kuchaytirish, davlat organlari faoliyatining shaffofligini ta'minlash kabi mexanizmlarni belgilab berdi.

Shuningdek, quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi:

- Davlat xizmatini isloh qilishga qaratilgan qonunlar;
- Ma'muriy islohotlar konsepsiyasi;
- Jinoyat kodeksiga korrupsion jinoyatlar bo'yicha maxsus moddalarning kiritilishi;
- Manfaatlar to'qnashuvini tartibga soluvchi hujjatlar;
- Davlat xizmatiga qabul qilishda ochiq tanlov tizimi;
- Davlat xizmatchilarining daromad va mol-mulk deklaratsiyasi tizimi.

Huquqiy islohotlarning izchilligi korrupsiyaga qarshi siyosatning samaradorligini oshirdi.

Bugungi kunda huquqiy mexanizmlar nafaqat jazolash, balki korrupsiyaning oldini olishga ham qaratilgani bilan alohida ahamiyatga ega.

2. Korrupsiyaga qarshi kurash agentligining tashkil etilishi va uning faoliyati

2020-yilda O'zbekistonda **Korrupsiyaga qarshi kurash agentligi** tashkil etildi. Bu davlat organlari faoliyatidagi korrupsion xatarlarni o'rganish, tahlil qilish, profilaktika choralarini ishlab chiqish, davlat organlarida halollik va shaffoflik standartlarini joriy etish vazifalarini markazlashtirdi.

Agentlikning asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

- davlat boshqaruvida korrupsiyaga moyil jarayonlarni tahlil qilish;
- davlat xizmatchilarining deklaratsiya tizimini yuritish;
- davlat organlarida korrupsiyaviy xavflarni baholash;
- halollik standartlarini ishlab chiqish;
- jamoatchilik bilan ochiq muloqot;
- korrupsion jinoyatlar bo'yicha statistik ma'lumotlarni e'lon qilish.

Agentlikning shakllanishi korrupsiyaga qarshi kurashni markazlashtirilgan davlat siyosatiga aylantirdi.

3. Davlat boshqaruvida raqamlashtirish va inson omilining kamayishi

Zamonaviy korrupsiyaga qarshi kurashning eng samarali vositalaridan biri — raqamlashtirish. O'zbekiston oxirgi yillarda elektron hukumat tizimini keng joriy etib, davlat xizmatlarining aksariyatini onlayn shaklga o'tkazdi.

Bugungi kunda **my.gov.uz**, **id.egov.uz**, **E-xarid**, **soliq.uz**, **bojxona elektron tizimlari** korrupsiyani kamaytirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamlashtirishning afzalliklari:

- davlat xodimi va fuqaro o'rtasidagi bevosita aloqa qisqaradi;
- barcha jarayonlar avtomatlashtiriladi;
- shaffoflik va izchillik ta'minlanadi;
- hujjatlar elektron tarzda yuritiladi;
- davlat xaridlari ochiq jarayonga aylanadi.

Elektron tenderlar korrupsiyani eng ko'p uchraydigan sohalardan biri — davlat xaridlarida nolegal kelishuvlar ehtimolini keskin kamaytirdi. Bugungi kunda barcha tenderlar ochiq platformada e'lon qilinadi, bu esa jamoatchilik nazorati imkoniyatini kengaytiradi.

4. Davlat xizmatchilarining mol-mulk deklaratsiyasi va manfaatlar to'qnashuvi nazorati

Korrupsiyaning asosiy ko'rinishlaridan biri mansabdor shaxslarning daromadlari va real mol-mulk o'rtasidagi nomutanosiblikdan kelib chiqadi. Shu bois O'zbekistonda **majburiy mol-mulk deklaratsiyasi** tizimi joriy etila boshlandi. Ushbu tizim davlat xodimlari faoliyatini nazorat qilishning eng samarali mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, davlat xizmatida **manfaatlar to'qnashuvini oldini olish** bo'yicha mexanizmlar joriy qilindi. Agar xodimning qarindoshlari, do'stlari yoki tanishlari bilan bog'liq qaror qabul qilinadigan vaziyat yuzaga kelsa, xodim ushbu jarayondan chetlashtiriladi. Bu amaliyot rivojlangan davlatlarda keng qo'llaniladi va korrupsiyani kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

5. Ta'lim tizimida halollik tamoyillarining shakllanishi

Yoshlar ongida halollik va adolatga sodiqlikni shakllantirmasdan turib, korrupsiyani butunlay kamaytirish imkoni yo'q. Shu sababli maktab, kollej va oliy ta'lim muassasalarida:

- halollik darslari;
- korrupsiyaga qarshi seminarlar;
- ochiq imtihon tizimi;
- raqamlashtirilgan baholash;
- halollik markazlari faoliyati yo'lga qo'yildi.

Oliy ta'lim muassasalarida korrupsiyaning oldini olish bo'yicha maxsus bo'limlar tashkil etildi. O'qituvchilar faoliyati ustidan nazorat kuchaytirildi, imtihonlar kameralar orqali nazorat qilinmoqda.

Bu jarayonlarning barchasi ta'lim tizimini sog'lomlashtirish va korrupsiyaning ildizini kesishga qaratilgan.

6. Ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyatining roli

Korrupsiyani yengish faqat davlatning o'zi bajara oladigan vazifa emas. Fuqarolik jamiyati, bloggerlar, jurnalistlar va nodavlat tashkilotlarning roli bu jarayonda juda muhim.

O'zbekiston so'nggi yillarda OAV erkinligini kengaytirdi, jurnalistlarning korrupsiyaga oid faktlarni yoritishi qo'llab-quvvatlanmoqda.

Bugungi kunda:

- bloggerlar tomonidan ochilayotgan korrupsiya holatlari;
- davlat xizmatlari ustidan jamoatchilik nazorati;
- ochiq ma'lumotlar portallaridan foydalanish;
- korrupsiyaga oid jamoatchilik eshituvlari;
- OAVning erkin tekshiruvlari kuchaydi.

Shuningdek, korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarni **himoya qilish va rag'batlantirish tizimi** joriy etilmoqda. Bu esa fuqarolarning faolligini kuchaytiradi.

7. Iqtisodiy islohotlar va korrupsiyaning kamayishi

Iqtisodiy sohada korrupsiyani kamaytirish iqtisodiy o'sishning muhim omili hisoblanadi. O'zbekiston so'nggi yillarda:

- bojxona tizimini raqamlashtirdi;
- soliq tizimini soddalashtirdi;
- bank tizimini isloh qildi;
- davlat xaridlari shaffofligini oshirdi;
- yirik investitsiya loyihalarida audit tizimini joriy etdi.

Natijada “soya iqtisodiyoti”ning ulushi sezilarli darajada kamaymoqda, biznes muhit yaxshilanmoqda.

8. Xalqaro hamkorlik va global tajriba

O‘zbekiston korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirgan:

- BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi;
- OECD bilan hamkorlik;
- Jahon banki loyihalari;
- USAID dasturlari;
- Yevropa Ittifoqi tashabbuslari.

Xalqaro ekspertlar O‘zbekistondagi islohotlarni muntazam baholab bormoqda va tavsiyalar berib kelmoqda. Global tajribaning milliy siyosatga tatbiq qilinishi korrupsiya darajasining pasayishiga xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston korrupsiyaga qarshi kurash sohasida qisqa vaqt ichida sezilarli natijalarga erishdi. Huquqiy asoslar mustahkamlandi, davlat boshqaruvi raqamlashtirildi, shaffoflik oshdi, davlat xizmatchilarining mas’uliyati kuchaytirildi, jamoatchilik nazorati yo‘lga qo‘yildi, xalqaro hamkorlik kengaydi. Biroq bu sohada hali bajarilishi lozim bo‘lgan vazifalar ko‘p. Kelgusi yillarda quyidagilarga e’tibor qaratish zarur:

- davlat xizmatida malaka oshirish tizimini kuchaytirish;
- korrupsiyaga oid jinoyatlar uchun jazoni muqarrarlashtirish;
- ta’lim tizimida halollik madaniyatini yanada kengaytirish;
- biznes va iqtisodiyot sohalarida shaffoflikni oshirish;
- raqamlashtirishni barcha davlat organlariga tatbiq etish.

Shu tariqa O‘zbekiston korrupsiyaga qarshi kurashning zamonaviy, kompleks tizimini shakllantirib, ochiq va halol davlat boshqaruvi sari izchil harakat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurash agentligining yillik hisobotlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ma’ruzalar va farmonlari.
4. BMT Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi materiallari.
5. OECD Anti-Corruption Reports.
6. Transparency International: Global Corruption Index.
7. Jahon banki va USAID korrupsiyaga qarshi siyosat bo‘yicha hisobotlari.
8. “Open Data Uzbekistan” — ochiq ma’lumotlar portali.
9. Korrupsiya va davlat boshqaruvi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plamlari.